

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

DIYANET DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ, MESLEKİ
AYLIK DERGİ

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşlerini
Filen İdare Eden Sorumlu Müdür

M. SAİM YEPREM

Diyanet İşleri Başkanlığı
Derleme ve Yayın Müdürü

Ayyıldız Matbaası A.Ş.
17 75 92 - 17 25 24 Ankara

Mizanpaj
Grafik Stüdyo S 17 00 26 - Ankara

OCAK - ŞUBAT 1975
CİLT: XIV — SAYI: 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"DE Kİ:
O (TEMİZ VE
HOŞ
RIZIKLARI),
DÜNYA
HAYATINDA
İMAN EDENLER
İÇİNDİR.
KIYÂMET GÜNÜ
İSE
SADECE
ONLARA
(MÜ'MİNLERE)
MAHSUSTUR..."

(el-A'raf: 32)

Yazan:
Muhubbiddin el-Hatip
Çeviren:
Bekir Topaloğlu

ÖRNEK NESİL

İnsanlığın ideali:

Eflâtun ve "Cumhuriyet"

kitabından... Sonra Ebû Nasr

el-Fârâbî ve "Faziletli Şehir"

eserinden... Sör Tomas Mor ve

"Ütopya"sına kadar... Ta o

çağlardan bu güne kadar insanlık,

örnek bir neslin hayali peşindedir.

Bu hayal edilen nesle erişmeği,

onu savaşta ve barışta, hayatın

neş'eli ve kederli devirlerinde

kendisine nümüne edinmeği arzu

etmiştir; onun erişebildiği kemâl

kendi insanlık kemalleri için

uyulacak bir örnek olsun diye.

Bu, en eski devirlerden günümüze kadar milletlerin ulaşmak istedikleri gayelerden biri olmuştur. Filozoflar bundan bahsetmiş, şâirler bunu terennüm etmiş, velâiler o yürek parçalayıcı münâcaatlarında bunu dile getirmiş, бүiүн öien ve meleyen canlılar gönü! safııklarıyla bunu yalvarmıştır.

Hattâ "örnek nesil"dir ki azim sâhibi peygamberler, yetiştirilmesini da'vâ edinmiş ve tahakkukuna gayret göstermiştir. Hakîmler ve bilginler hep bunu temenni etmiş, bugün de olduğu gibi, eskiden beri insanlık, uyanıklığındaki hülyasında, uykusundaki rüyasında onun tatlı hayâliyle avunmuştur.

DIYANET
DERGİSİ
SAYI: 1

OCAK
ŞUBAT
1975

Mûsâ Peygamber, Arîş dolaylarında, Sînâ çölünde, Nukb sahrâlarında, Seb' kuyusu civarında gökteki bulutları yorgan ve kara toprağın sırtını yatak edinerek kırk yıl kavmiye beklerken onlardan, Al-lâh'ın kanunlarına uyan, nezâket, azîmet, ferâgat ve fedâkârlık, doğruluk ve itidâli ahlâk kaideleri olarak benimseyen örnek bir nesil yetiştirmeyi umuyordu. Böylece o, Rabbinden râzî, Rabbi de ondan hoşnut olacaktı. Nihayet Mûsâ, ümmetinden beklediği bu ideale erişmeden hayâta vedâ etmişti.

Hz. Muhammed'in Ashâbı:

İnsanlık en eski zamanlarından bu yana, dünyanın tanıyabildiği bütün ülkelerinde "örnek nesli" ancak bir defa görebilmiştir: Kuvvet ve merhametle hakka ve iyiliğe da'vet ederek engin Arabistan çöllerinden fıskırıp ansızın karşısına çıktığı zaman... Bizanslı, İranlı, Ârâmî, Ken'anlı, İbrânî, Mısırlı, Libyalı, Berberî, Kandal, Lâtin, Tôton, için... bu eşsiz târihî hâdiseye şahid olan bütün milletler için pek enteresan bir sürprizdi bu.

Bu beklenmedik hâdiseye kaynağı, mahiyeti ve gelişmeleri bakımından akıllara hayret verici idiyse, bugün bile târihin mu'cizelerinden biri olmakta devam eden neticeleri yönünden de akılları büsbütün durduracak bir şeydi.

Nereden çıktı bu nesil? Milletlerin gâffeli öyküsüne daldığı bir devirde nasıl yetişmişler? Bayrak tarlığını yaptıkları şu da'vâ neden ibaretti? Bu da'vâ nasıl muvaffak olmuş ve başarı sebepleri nelerdi?

Bunlar bir dizide sorulardır ki insanlar birinin cevabını araştırırken onu unutturacak bir diğeriyle karşılaşıyorlardı. Nihayet insanlık bu örnek neslin vasıflarını tanıya tanıya iyice anlamış ki o, beşeriyete

hak ve hayır da'vâsını sunmakta ve bu da'vâyı kendi ahlâkı, davranışları ve hareketleriyle tatbik ederek dile getirmektedir. Görüldü ki bu örnek neslin samîmiyetle benimseydiği, kendine huy edindiği ve diğer milletleri de kendisine çağıracağı şey, göklerin ve yerin direği demek olan hakkın tâ kendisidir.

Bu örnek nesli kemâle ulaştıran sebepler mevzuunda ilk bildiğimiz ve inandığımız şey, bu neslin, terbiyesini, insanlığın hayır öğreticisi ve Allah elçilerinin sonuncusu olan, ilâhî vazifelerin en mükemmeli ile gönderilmiş bulunan zâtın elinde görmüş olmasıdır. Evet bu sebep şu ideal neslin olgunluk âmillerinin başında gelir. Bundan, mü'min şöyle dursun, akli başında olan herhangi bir insan bile şüphe edemez. Fakat kendi kendimize sormalıyız: Mûsâ (a.s.) da ilâhî vazifelerle gönderilenlerden biri değil miydi? Mûsâ'ya da sefer ve göç esnasında, kavmiyle, terbiye telkin edici ve da'vâ aşılavıcı bir hayat yaşamak için kırk yıldan fazla bir fırsat verilmemiş miydi? Halbuki bugün Mûsevîlerin elinde bulunan Tevrat'ın Sayılar Bölümünde (14:26, 29) şöyle bir ifade mevcuttur: "Rab, Mûsâ'ya ve Hârûn'a söyleyip dedi: Bana karşı söylenen bu kötü cemâate ne vakte kadar dayanacağım, İsrâil oğullarının bana karşı olan kötü sözlerini işittim, benden yana onlara söyle: Hepinizin leşleri bu çölde düşecek; ve sizden bütün sayılanlar, sayınıza göre bana karşı söylenen, yirmi yaşından ve ondan yukarı olanlar..."

Hz. Mûsâ'nın bu ashâbı nerede, Muhammed (a.s.)'in ashâbı nerede? Rasûlullah kendileriyle Bedir harbine gittiği gün onlar üçyüz on küsur kişiydi. Kendilerinin üç misli olan, güçlü, kuvvetli ve cesur bir düşmanla savaşacaktı. Hz. Peygamber bu bir avuç sahâbî ile Zefran Vâdisine ulaştıncaya onların îman

DİYANET
DERGİSİ
SAYI: 1

OCAK
ŞUBAT
1975

35

kuvvetini denemek istemiş, karşı-laşacakları düşmanı haber vermiş, durum hakkında görüşlerini sormuştu. Bunun üzerine sarsılmaz iman nümûnesi Ebû Bekir kalktı, konuştu, güzel söyledi. Sonra Allâh'ın, kendisiyle İslâm'ı aziz kıldığı Hat-tâb oğlu Ömer kalktı, konuştu, güzel söyledi. Daha sonra meşhur sü-varileri Amr oğlu Mıkdad kalktı ve:

— Yâ Rasûlâllah, dedi, Allâh'ın sana ilham ettiği gibi hareket et, biz seninle beraberiz. Allâh'a yemîn ederim ki İsrâil oğullarının, Mûsâ'ya karşı: "Sen ve Rabbin ikiniz gidin, düşmanla savaşın, biz buradan ayrılmayız" tarzındaki hitâbını biz sana karşı yapmayız. Biz şöyle deriz: "Sen ve Rabbin varın savaşın, biz de sizinle beraber savaşanlarız." Seni Hak Peygamber olarak gönderen Allâh'a yemîn ederim ki eğer bizimle Berk-i Gımâd gibi en uzak bir yere bile gidecek olsan oraya varıncaya kadar dayanır, senden ayrılmayız.

Rasûlullah (s.a.s.) ona memnuniyetini belirtti ve hayır duâda bulundu. Sonra:

— Fikirlerinizi bana söyleyin, buyurdu.

Hazrec kabîlesinin büyüğü ve Ensâr'ın en ünlü kumandanı Muâz oğlu Sa'd kalkıp:

— Yâ Rasûlâllah, dedi, bizi kastediyorsun galiba?

— Evet.

— Biz sana iman erdik, seni doğruladık, getirdiklerinin hak olduğunu kabûl ettik ve bu şartlarla seni dinlemeğe, sana itâat etmeğe söz verdik, and içtik. İsteddiğin yere git, ey Allâh'ın Elçisi, biz senden ayrılmayız. Seni hak olarak gönderen Allâh'a yemîn ederim ki bizi bir denizin önüne götürsen ve ona atlamak istesen tek kişi geri kalmaksızın hepimiz seninle denize atlarız. Bizi yarın düşmanla karşı-

laştıracığınızdan endişe etmiyoruz. Biz harpte dayanan, düşman karşısında sadâkatten ayrılmayan kimseleriz. Umarım ki yüzünü güldürecek hallerimizi Allah sana gösterecektir. Allâh'ın bereket ve nusratıyla bizimle yoluna devam et!"

Doğrusu bu neslin hareketleri sözlerinden daha sâdik ve daha vâzih olmuştur.

Hz. Muhammed'in arkadaşları harp meydanlarında ve güç devirlerde işte böyleydi.

Onların barış hayatlarında titizlikle hakkı araştırmaları, insafa sarılıp adâlete boyun eğmelerine gelince, —İmam Ahmed'in, Müs-ned'inde ve Ebû Dâvûd'un, Sünen'inde rivâyet ettikleri gibi— Ummi Seleme'nin onlara dair naklettiği şu hâdisede görelim:

Pek eski bir mîras hakkında muhâkeme edilmek üzere Rasûlul-lâh (s.a.s.)'e iki kişi geldi, aralarında isbat edici bir delil de yoktu. Hz. Peygamber onlara:

— Siz muhâkeme edilmek üzere bana geliyorsunuz. Ben ise ancak bir beşerim. Biriniz da'vâsını anlatmakta diğerinden usta olabilir. Ben aranızda işittiğim söze göre hüküm veririm. Kimin lehine mü'min kardeşinin hakkından bir şeyle hükmedersem, onu sakın almasın; bilsin ki ben ona ateşten bir parça ayırıyorum. Öyle ki kıyâmet gününde boynuna geçirilmiş bir boyunduruk gibi onu getirecektir, buyurdu.

Bunun üzerine o iki adam ağlamaya başladı ve her biri:

— Benim hakkım kardeşimin olsun! dedi.

Durumu gören Rasûlullah şöyle buyurdu:

— Böyle söylüyorsanız, gidin, mirası iaksim edin; hakkı, sadece

onu gözetleyin, sonra kur'a çekin ve en son her biriniz arkadaşına hakkını helâl etsin.

Hakka hürmet göstermekte iki örnek teşkil eden bu insanların isimlerini biz hâlâ bilemiyoruz. Çünkü bunlar Sahâbenin sıra fertlerinden iki insandı. Yoksa bunlar, Hz. Peygamber'in, kıymet ve menkibelerini husûsiyle belirttiği, Cennetle müjdelenmiş on kişi (Aşere-i Mübeşşere) veya onların derecesinde emsâli nâdir, insânî faziletlerle mümtaz havasstan kişiler değildi.

İşte Hz. Muhammed (s.a.s.)'in, hak sevgisi üzere arkadaşlarını yetiştirmekte tatbik ettiği ve onların da, yetiştiricilerinin kendileri hakkında arzu ettiği mevzularda, ona mukabele etmekte tâkibettikleri bu metoddur ki o ideal neslin havassına da, avâmına da şu örnek ahlâkı yerleştirmişti.

Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in hilâfet zamanı gelince, kazâ mevkiine, insanlığın adâlet sembolü Hz. Ömer'i getirmişti. Fakat aylar geçirdi de Ömer'in huzuruna muhâkeme için iki ferd bile gelmezdi. Böyle ideal bir nesil için muhâkemeye ve hâkime ne lüzum vardı! Onlar zaten hakkın öz neslini teşkil ediyor ve hakkı araştırmak bizzat onların üstün ahlâkından ileri geliyordu. Onlar bu mevzuda herhangi bir mahkemenin kurulmasına hiç de muhtaç değillerdi.

O'nun ashâbı, O'nun ümmeti:

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ümmeti ile Mûsâ Peygamber'in ümmeti arasında bir mukayese bulunalım. Bu peygamberlerin her ikisi de sarsılmaz azme sâhip büyük peygamberlerdendi. Hz. Mûsâ'ya ümmetini yetiştirmek için, Mu-

hammed (s.a.s.)'e verilen vaktin iki misli verilmişti. Fakat nasılı olmuştur da Muhammed aleyhisselâm'ın ümmeti o yüceliğe erişmiş ve Allâh'ın, Kur'ân-ı Kerim'inde; **"Siz insanların faidesi için varlık sâhasına çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."** (Âl-i İmrân: 3/110) sözleriyle ebedîleştirdiği bir "örnek nesil" olabilmiş, buna mukabil Mûsâ Peygamber'in ümmeti —her yıl çeşitli dillerde milyonlarca baskısı yapılan Tevrat'ın Sayılar (14:26-27, 29) kısmında da zikredildiği gibi— mahvedilmeye lâyık bir nesil olmuş.

Ben bu husûsu bugüne kadar, elli yıldan fazladır düşünmekteyim. Tâ elli yıldan beri âlimlerin inceleme ve tahlillerinden görebildiklerimi dikkatle kontrol ettim. Maksadım, Allâh'ın bu hikmetini, Rasûlulâh'ın Ashâbına has kıldığı ve onları, insanlık târihinin tanyabildiği yegâne örnek nesil haline getiren bu imtiyazın hikmetini anlamaktı.

Milletlerin soyları, kabiliyet ve karakterleri hakkında düşündüm. Bütün bunları, onların iptidâî devirlerine kadar inerek, medeniyetler, sonradan kazanılmış ilimler, sanatlar ve beşer tarafından konulmuş bulunan içtimâî nizamlar çağına girmeden önceki zamanlarını gözönüne alarak tedkik ettim. Nihayet anladım ki İslâm devrindeki "örnek nesil" veren milletler iptidâî devirlerinde bile, diğer milletlere nisbetle anlayışlarının genişliği, akıllarının kemâli, hislerinin inceliği ve ahlâklarının iyiliği ile temâyüz etmişlerdi. Yine bu milletler iptidâîlik devrinde beşeriyetin aynı çağlardaki bütün dillerinden mutlak üstün olan bir lisanla sivrilmişlerdi.

Örnek neslin kendilerinden zahir ettiği milletlerin husûsiyetlerinden biri de başkalarıyla vuku' bulunan muamelelerindeki yüksek insanîyetleri, emniyet telkin edicilikleri ve misafirperverlikleriydi.

Ben şuna kanaat getirdim ki Cenâb-ı Hak, nasıl elçiliklerinin ek-meli ve sonuncusu için Muhammed aleyhisselâm'ı seçmişse, aynen öylece Kitâb-ı Hakîm'i için de Arapçayı seçmiştir. Çünkü o, dillerin en mütekâmili ve en zenginidir. Yine Rasûlüne arkadaş ve ümmet olarak milletler içinde en sâdik olanları, en müsaitleri, İslâm da'vetinin muvaffakiyetini sağlayacak vasıfları hâiz bulunan ve bu vasıflarla o mukaddes emaneti taşımaya muktedir olan milletleri seçmiştir. Böylece bunlardan, "bütün insanların faidesi için varlık sahasına çıkarılan" bir ümmet meydana gelmiş oldu. Bu ümmet âdetleri, ahlâkı ve davranışlarıyla İslâm da'vetçisi olmuştu. Diğer milletler Muhammed (a.s.)'in tebliğ ettiği dîni, ashâbından kulaklarıyla dinlemekten ziyâde bizzat gözleriyle görmüş, onların hareket ve yaşayışlarından öğrenmişlerdi.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ashâbı Büyük Da'vete uyup İslâm'la müşerref oldukları zaman taşdıkları millî kabiliyet bakımından birbirinden farklı durumlar arz ediyorlardı. Kimi ötekenden daha çabuk anlayışlı idi. Birisi herhangi bir kabiliyet bakımından diğerinden üstün idiyse beriki de başka bir kabiliyet yönünden ondan üstün bulunuyordu. Ebû Bekir İslâm Da'vetinde hakkı idrâk husûsunda Ömer'den daha üstündü. Fakat Ömer de —kızkardeşiyile amcazâdesinin müslüman olduğunu duyup da onları dövme-ye gittiği zaman— İslâm'ın aleyhindeki asabiyetinin şiddet kazandığı bir sırada kulağına İslâm'ın hak sesi gelmiş, asabiyeti dinmeğe başlamış, hakka olan meyli intikam meylli galip gelmişti. Ömer, iki dakika içinde, Allah nezdinde, hakkın en kıymetli yardımcılarından ve hak da'vetine en çabuk icâbet edenlerden biri oluvermişti.

Hâlid b. el-Velîd mümtaz bir sınıf sayılan Küreyş reislerinin ço-

cuklarından bir gençti. Uhud harbinde müslümanlara galip gelmenin zevkiyle sarhoş olmuş, bunun sevinci içinde Mekke'ye dönmüştü. Fakat İslâm'ın haykırdığı hakikat Hâlid'in kulaklarında çınliyordu. Hâlid düşündü ve bunu hak buldu. Babasının servetini, kendi nüfuz, şeref ve şöhretini ve Mekke'deki geniş at çiftliğini bıraktı, daha önce kendileriyle savaşıp mağlûp ettiği kimselerin dînine girmek üzere Medîne yolunu tuttu. Yolda Amr b. el-Âs ve Kâ'be anahtarının muhâfızına yetişti, hakkın onlara da zâhir olduğunu, hakkı talep etmek, hak ehline kavuşmak ve onun uğrunda cihad etmek için yola çıktıklarını anladı. Medîne'ye vardıklarında Hz. Peygamber; "**Mekke sizi sınırları dışına atmakla ciğerpârelerini kaybetmiş oldu**" buyurdular.

Müslüman milletler Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hak'ın övgüsüne lâyık olmuşlardır: "**Böylece sizi (ey Muhammed ümmeti) vasat bir ümmet yapmışsınız, insanlara karşı hakikatın şahidleri olarsınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şahid olsun diye...**" (el-Bakara: 2/143).

"**Ey Peygamber! Sana da mü'minlerden senin izince gidenlere de Allah yeter.**" (el-Enfâl: 8/64).

"**İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzellikle tâbi' olanlar yok mu? Allah onlardan râzı olmuştur. Onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır.**" (et-Tevbe: 9/100).

Hâfiz İbn Hacer el-İsâbe adlı eserinde (3/2) Zübeyr b. Bekkâr'dan naklederek der ki:

Birisi Amr b. el-Âs'a:

— Bu kadar akıl ve anlayışa sahipken müslüman olmanı geciktiren şey neydi? diye sormuş. Amr şöyle cevap vermiş:

— Önümüzde büyüklerimiz vardı. Bunlar dağlar gibi akla sâhiptiler. Nebî (s.a.s.) Peygamber olarak gönderilip de onlar bunu inkâr edince biz de kendilerine uyduk. Ne zaman ki onlar hayâta veda' ettiler, iş bize intikal etti; biz de tedkik ettik, düşündük. Bir de gördük ki bu, açık bir hakikatmış. Nihayet gönlüme İslâm sevgisi düştü. Kureyşliler bunu anlamışlardı. Çünkü ben İslâm aleyhine kendilerine sūr'atle yardım ederken şimdi bu işte yavaş hareket ediyordum. Bana içlerinden bir genç gönderdiler. Bu hususta benimle münakaşaya girişti. Dedim ki:

— Senin, senden öncekilerin ve sonrakilerin Rabbi olan Allah aşkına söyle, biz mi daha doğru bir yoldayız, yoksa İrani ve Bizanslılar mı?

— Biz daha doğru bir yoldayız (yâni doğruluk, adâlet, emânet ve karşılıklı yardımlaşma bakımından).

— Peki, biz mi daha müreffeh yaşıyoruz, yoksa onlar mı?

— Onlar.

— O halde, dedim, üstünlük ve fazîlet sadece dünyâda bahis mevzuu ise, dünyâda onlar her şeyde bizden muazzam ve müref-

feh iken bizim onlar üzerindeki fazîletimizin kıymeti ve faidesi nedir? Öyle inanıyorum ki "herkes yaptığının karşılığını bulmak için öldükten sonra tekrar dirilmek" gibi Muhammed (s.a.s.)'in söylediği şeyler doğrudur, haktır. Bâtıl içinde saplanıp kalmanın bir mânâsı yoktur.

***

Bugün müslümanlar, hattâ bütün insanlar, Rasûlullah (s.a.s.)'in Ashâbının fazîletlerini bilmeğe, asâletlerini, Rasûlullâh'ın kendilerine verdiği terbiyenin eserini ve insanlık târihinde, sayesinde biricik "örnek nesil" haline geldikleri o yüksek değerlerini öğrenmeye son derece muhtaçtır. İslâm gençliği İslâm'ın ideal neslini örnek edinmeyi becerememekte ma'zurdur. Zîrâ o değerli insanların hayat hikâyeleri, ilk müslümanlara karşı kinle dolu kalbler tarafından tahrifler, te'viller, ziyâde ve noksanlarla çirkinleştirilmiştir.

Sadr-ı İslâm târihini tashih etmek kudretine sâhip olan herkesin bu vazifeyi en kıymetli ibâdetlerden sayması dînî bir vecîbedir. Bu hususta bıkmadan ve yorulmadan çalışması lâzımdır. Müslüman gençliğinin önüne, örnek edinecekleri ve yeniden yaşatacakları ideal bir nesil koyuncaya kadar...